

ΣΧΕΣΕΙΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΣΤ'. ΑΙΩΝΑ¹**Ἐπιβολή τῆς Λατινικῆς Οὐνίας**

Τῆς ὑπὲρ τῆς οὐνίας κινήσεως ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς προστάτης παρίστατο ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμουῦνδος γ' (1587—1632), διὰ πολιτικοὺς μᾶλλον σκοποὺς, εἰς αὐτὸν δὲ τῷ 1591 οἱ εἰρημένοι τέσσαρες ἀποστάται Ἐπίσκοποι ὑπέβαλον αἴτησιν ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, ὑπὸ τὸν τύπον τῆς οὐνίας, εἰς ἣν μετὰ διετίαν (1593) προσεχώρησε καὶ πέμπτος Ἐπίσκοπος, ὁ Βλαδιμήρου Ὑπάτιος Ποτσέης, δραστηριώτατα ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ψευδοῦς ἐνώσεως. Ὁ Ποτσέης παρέσυρεν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς οὐνίας καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν εὐσεβῆ Δοῦκα Κωνσταντῖνον Ὁστρούσκιην, διότι καὶ οὗτος καὶ ἄλλοι ρῶσοι ὀρθόδοξοι ὑπελάμβανον ὅτι ἡ οὐνία δὲν θὰ βλάβῃ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ ὠφελήσῃ αὐτήν. Οὐχ ἦττον οἱ ὀρθόδοξοι ἤξιουν ὅπως ἢ μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐνωσις γένηται τῇ συγκαταθέσει τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἄλλα ὅμως ἔχοντες κατὰ νοῦν οἱ ἀποστάται Ἐπίσκοποι καὶ μάλιστα ὁ Ὑπάτιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Σιγισμουῦνδου, τῇ 2 Δεκεμβρίου 1594 συνέταξαν τὸ ἔγγραφον τῆς ἐνώσεως, ὅπερ, μετὰ δραστηρίους ἐνεργείας ἐνὸς ὅλου ἔτους, ὑπέγραψαν πλεῖστοι Ἐπίσκοποι καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Μητροπολίτης Κιέβου Μιχαὴλ Ραγόζας, ὧν τὸ παράδειγμα ἐμμήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί. Τιοιούτῳ τρόπῳ ὀλόκληρος ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς χώρας ἐκείνης παρέδιδεν ἕαν τὴν τῷ Πάπᾳ Ῥώμης, καίτοι ἐν τῷ ἔγγραφῳ τῆς ἐνώσεως ἐλέγετο ὅτι

1. Συνέχεια ἀπὸ σελ. 273 καὶ τέλος.

θὰ περιεσώζοντο αὐτῇ ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία, αἱ τελεταὶ καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῆς. Πρὶν ἢ ὁμοῦ τὸ ἔγγραφον τοῦτο διαβιβασθῆ εἰς Ρώμην διάφοροι περὶ αὐτοῦ φῆμαι συνετάρατον τὸν λαόν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Ὀστρούζκης, ἀναγνούς τὸ τε ἔγγραφον καὶ τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀποστατῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάπαν, ἐπείσθη ὅτι προὔκειτο περὶ προδοσίας τῆς ὀρθοδοξίας, ὅθεν κατήγγειλεν αὐτοὺς δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας. Ἐντεῦθεν μεγάλη ἐξηγέρθη ταραχὴ, ἰδίως ἐν Βίλνῳ, δύο δ' ἐπίσκοποι ἀπεκίρριζαν τὴν οὐνίαν, ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης ἐνέμεινεν εἰς αὐτήν, μὴ συγκαλῶν Σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1595, οἱ πρωτάρχει τοῦ κινήματος Ἐπίσκοποι Κύριλλος καὶ Ὑπάτιος ἀπῆλθον εἰς Ῥώμην, ἵνα ἐπισήμως κατακυρώσῃ ὁ Πάπας τὰ διαπραχθέντα, τούτου δ' ἕνεκα ἡ ταραχὴ ἐπιῦξεν, ὁ Κωνσταντῖνος Ὀστρούζκης ἐξέδωκεν ἀπότομον γράμμα πρὸς τὸν Μητροπολίτην, κατηγορῶν αὐτὸν ὡς Ἰουδαίον, διάφορα δὲ συγγράμματα καὶ προκηρύξεις διεδίδοντο εἰς τὸν λαόν, ἐξερθεύοντες ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Μητροπολίτης ἐν τινι Συνόδῳ, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1596, κατήγγειλεν ὀρθοδόξους κληρικούς, γράψαντας ἐναντίον του, ὁ δὲ Σιγισμούνδος διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως προσεπάθει νὰ καταπιῇ πᾶσαν ἀντίδρασιν. Ἐν Ῥώμῃ οἱ οἰκτροὶ τῆς οὐνίας ἐργάται Κύριλλος καὶ Ὑπάτιος, ἐκόντες ἢ ἄκοντες, ἀπὸ μέρους ἑαυτῶν καὶ τῶν λοιπῶν θύσων κληρικῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πάπα Κλήμεντος η' καὶ τῶν καρδινάλιων ὁμολόγησαν ἐνόρκως λατινικὴν ὁμολογίαν πίστεως, ἀποδεξάμενοι τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐν Τριδέντῳ Συνόδων, καταναθεματίσαντες τὰ σχίσματα καὶ τὰς αἰρέσεις, ἃς κατεδίκαζεν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἥτοι αὐτὴν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, πρὸς δὲ τούτοις ἀνεγνώρισεν ὡς ἀληθῆ τὸ filioque, τὸ καθαρτήριον πῦρ, τὴν περὶ συγχωροχαρτίων διδασκαλίαν, περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα καὶ περὶ τῶν ἰδιαίτουσων τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ τελετῶν καὶ μυστηρίων. Ὁ Πάπας ἐπέτρπε τοῖς τῶς ὀρθοδόξοις νὰ ἔχωσι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν μόνον ἐνεῖνα, ἅτινα συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἥθη καὶ ἔθιμα. Τῆς οὕτω γενομένης ἐνώσεως συνετάχθη ἐπίσημος ἐκκλησιαστικὴ πράξις, ἐξεδόθη δὲ εἰς ἀνάμνησιν μετάλλιον, φέρον ἐν μὲν τῇ μιᾷ ὄψει τὸν Πάπαν Κλήμεντα η' ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τοὺς ἁγίους Ἐπισκόπους γογγυπετεῖς πρὸ τοῦ Πάπα, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Ruthenis rece-

ptis¹ Τοὺς οἰκτρῶς προδόντας τὴν ὀρθοδοξίαν Ἐπισκόπους ἐπανεληθόντας ἐκ Ῥώμης εἰς Ῥωσίαν, κακῶς ἐδέχθησαν ὡς ἦτο ἀκόλουθον, οἱ ὀρθόδοξοι. Πανταχόθεν ἠκούσθησαν ἔγγραφοι κατ' αὐτῶν διαμαρτυρίαι καὶ ὀλόκληρος ἡ Ῥωσία συνεταράχθη, ἀλλ' ὁ Σιγισμουῖνδος, συνωδῶταῖς ὀδηγίαις τοῦ Πάπα, ὑπεστήριξεν ἐπιμόνως τοὺς ἀποστάτας, ἐφυλάκισεν ἢ ἐξώρισεν καὶ κοιιλαχῶς ἐκάκωσε τοὺς ὀρθοδόξους κληρικούς, δραστηρίως παρασκευάζων τὴν συγκρότησιν Συνόδου, ἐν ἧ ἐπισημῶς ἐμελλε νὰ κηρυχθῆ ἢ μετὰ τῆς λατινικῆς ἔνωσις τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ὁστρούσκης καὶ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι Ῥῶσιοι ἔσπευσαν τότε νὰ ζητήσωσι τὴν ἐπικουρίαν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τελείου ἀφανισμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Πρὸς στιγμὴν ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἐσκέφθη νὰ μεταβῆ αὐτοπροσώπως, ἀλλ' ἀπεφάσισεν ὕστερον ν' ἀποστείλῃ τὸν Κύριλλον Λούκαριν ἀρξάμενον ἤδη τοῦ περικλεεστάτου ἐκείνου ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνος, δι' οὗ ἐπλήρωσεν ὀλόκληρον τὸν ἑφεξῆς 15^ο αἰῶνα. Διὰ τοῦ Λουκάρεως, ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου καὶ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἐμερίμνησε δεόντως πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀπειλήσαντος τοὺς Ῥώσους ὀρθοδόξους κινδύνου, «γνώτωσαν καὶ οἱ ἡμέτεροι υἱέες, οἱ τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας παῖδες γνήσιοι, ὡς αὐτῶν καὶ ἐν μέσοις αἰγυπτιακοῖς καύμασιν οὐκ ἀμνημονοῦμεν»,² ἔγραψε πρὸς τὸν Λούκαριν, προτρέπων αὐτὸν νὰ μὴ ἀποκάμῃ «τρέχων καὶ πυκτεύων καὶ ἀγωνιζόμενος, ἕως τῶν βραβείων εὐμοιρήσῃ»: Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρότερον ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐν Πολωνίᾳ ὀρθοδόξους νὰ ἰδρῶσιν «φροντιστήρια». ὁ Λούκαρις εἰργάσθη, προπαντός, ὑπὲρ τῆς παιδείας, γενόμενος διευθυντῆς τῆς ἐν Ὁστροβίᾳ Σχολῆς, ἐπιληφθεὶς ταυτοχρόνως τῆς ἐκδόσεως διαφόρων συγγραμμάτων τοῦ Μελετίου Πηγᾶ κατὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ ἐνέργειαι δὲ αὐταὶ δὲν ἠδυνήθησαν, δυστυχῶς νὰ προλάβωσι τὰ ὑπὸ τῶν οὐνιτῶν τεκταινόμενα.

Ἐπὶ τὸν δὲ, ἐκτὸς τοῦ Πέτρου Ἀρκουδίου καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ὑποθάλλοντες καὶ χαίροντες ἐπ' αὐτοῖς. Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης

1) Schirmer, Zum Martyrium der Uniaten im Galizien, ἐν Revue internationale de Theologie, Berne X. 1902, 38, σ. 343 ἔξ.

2) Α. Π. Κεραμέως, Ἑλληνικά κείμενα χρήσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥωμανίας, ἐν Βουκουρεστίῳ 1909, σ. 417.

Ματθαῖος Καρυοφύλλης, ὅστις γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ περὶ τῷ 1565 ἢ 1566, εὐρέθῃ μὲν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ λατίνων κληρικῶν, ἀλλ' ἐξεφανατίσθη ἰδίως φοιτήσας εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1585, ἀγωνισθεὶς μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ († περὶ τὸ 1635) ὑπὲρ τοῦ παπισμοῦ. Πρὸς τὸν συμμαθητὴν αὐτοῦ καὶ συμπολίτην Γεώργιον Μοσχέτιον († μετὰ τὸ 1629) γράφων κατὰ τὸν χρόνον τῆς παρουσίας ἐν Ρώμῃ τῶν ῥώσων ἀποστατῶν Ἐπισκόπων, ἀναγγέλλων συγχρόνως καὶ τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ Βοναφέως, ἔλεγεν ὅτι «Ζητοῦσι τὴν μετὰ τῆς ἀποστολικῆς τῆσδε καθέδρας βεβαίαν καὶ μόνιμον ἔνωσιν· ἔπονται δὲ τὰ μάλιστα τῇ ἱερᾷ ἐν Φλώρᾳ συνόδῳ, ἐν ἣ δικαίως οὕτω καὶ σαφῶς τὰ ἀμφισβητούμενα δεδιήτηται, ὥστε οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλοθί που εὔροι τις ἂν μᾶλλον Γραικοὺς τοὺς Γραικοὺς καὶ πατριαρχίζοντας πλέον τοὺς πατριαρχίζοντας»¹. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὑπεδήλου ὁ Καρυοφύλλης τὴν λύπην αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέστεργον τὴν ὑπὸ τὸν Πάπαν ὑποταγὴν, δῆθεν τὴν ἀλήθειαν φεύγοντες. Εὐνόητον δ' ὅτι τὸ παράδειγμα τῶν ῥώσων ἀποστατῶν ἠδύνατο περὶ σφόδρα ν' ἀναπτέρωσῃ τὰς ἐλπίδας τῶν λατινοφρόνων καὶ νὰ ζημιώσῃ καιρίως τὸν ἄνισον ἀγῶνα, ὃν διεξῆγον οἱ πρόμαχοι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀμνύμενοι κατὰ τοῦ νέου πονηροῦ ὕπλου τῶν κατ' αὐτῆς ὑπόουλων ἐπιθέσεων.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος, ἀποκρούων προσηλυτευτικὰς ἐνεργείας τῆς Ρώμης καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μεταξὺ τῶν Κοπτῶν κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὸν Πατριάρχην αὐτῶν Γαβριὴλ καὶ τὸν Χωρεπίσκοπον Πέτρον παρασυσθέντας, παραδόξως δὲ πὼς οἱ Λατῖνοι ἠθέλησαν νὰ παραστήσωσι τὴν πρόσκαιρον αὐτῶν ἐπιτυχίαν παρὰ τῷ Πατριάρχῃ τῶν Κοπτῶν Γαβριὴλ ὡς θρίαμβον κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι περυστάθη αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς, ὡς ἐνωθεὶς μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ῥῶσο ἀποστάται, καὶ ἰδίως ὁ Ὑπάτιος Ποτσέης, διέδωκαν τὴν φήμην ταύτην μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων ῥώσων, παρ' οἷς μεγίστου σεβασμοῦ ἀπῆλθεν ὁ Μελέτιος, πρὸς παραπλάνησιν αὐτῶν. Τὴν συκοφαντικὴν φήμην ἐντόνως διέψευσεν ὁ ἐν Ρωσίᾳ εὐρισκόμενος Κύριλλος Λούκαρις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μελέτιος ἀπέκρουσεν αὐτὴν ἐντόνως, γράψας

1. E. Legrand, Bibliographie τ. II σ. 213. Περὶ τοῦ Καρυοφύλλου καὶ τοῦ Μοσχέτιου ἴδε αὐτόθι III σ. 106—203, 238—251.

ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ποιτσήν. ¹ Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἐν ἣ δοιμέως ἤλεγξε τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Μελέτιος, οἱ Ἰησουῖται διεκήρυξαν ὡς κατασκευάσμα τῶν Καλβινιστῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ Μελέτιος καὶ οἱ προτεστάνται φίλοι αὐτοῦ ἀπελογήθησαν καὶ ἀπέδειξαν τὴν εἶδησιν περὶ μεταβάσεως τοῦ Μελετίου εἰς Ρώμην καὶ ὑποταγὴν ὑπὸ τὸν Πάπαν ὡς καθαρὰν συκοφαντίαν. Ἄλλως τε αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐμαρτύρησαν ὅτι προὔκειτο περὶ συκοφαντίας καὶ ἰησουϊτικῆς ἐπινοήσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Ἱεροεῖμου τοῦ β'. ἐζητήθη ὡς διάδοχος αὐτοῦ ἐπιμόνως ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ἀλλὰ τούτου μὴ δεχθέντος ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Ματθαῖος β'. ἐν ἀρχῇ τοῦ μηνὸς Μαρτίου τοῦ ἔτους 1596, ἐπὶ μικρὸν πατριαρχεύσας. Περὶ τὸ τέλος Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Γαβριὴλ α'. τελευτήσας τὸν βίον περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1596. Ἐζητήθη καὶ πάλιν ἐπιμόνως ὁ Μελέτιος Πηγᾶς καὶ ἐδέχθη μὲν νὰ μεταβῇ εἰς ΚΠπολιν ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Θεοφάνης, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1597 μέχρι τῆς 26 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους πατριαρχεύσας. Τότε παρεκλήθη καὶ πάλιν ὁ Μελέτιος νὰ δεχθῇ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ ταύτην μὴ στέρας διώκησε τὸν θρόνον ὡς «Ἐπιτηρητῆς» ἀπὸ τῆς 26 Μαρτίου 1597. Ἀμέσως δὲ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἔστρεψε καὶ πρὸς τὴν Ρωσίαν, ὅπου ἀπὸ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶγεν ἤδη ἀποσταλεῖ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικηφόρος, ἀπὸ μέρους δὲ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας εἰργάζετο ἐκεῖ, ὡς εἶδομεν, ὁ Κύριλλος Λούκαρις. Πρὸς αὐτὸν ἔγραφεν ὁ Μελέτιος «ἡμεῖς μὲν σε δεῦρο διενοήθημεν ἀποσπάσασθαι, τοῦτο μὲν τῶν αὐτόθι κινδύνων ἀπαλλαγὴν τινὰ προμνηστευόμενοι, τοῦτο δὲ καὶ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ προμηθεύμενοι προστάτην, ἐπεὶ δὲ σφοδρότερον χειμάζεται ἢ κατὰ Σαυρομάτας Ἐκκλησία τῶν ὀρθοδόξων, ταῖς τοῦ Πάπα ἐπηρείαις, μένε κατὰ χώραν, μὴ φανῆς λιποτακτῶν καὶ μάλιστα συμβάν σε οὐ θεατὴν γεγονέναι μόνον τῶν κακῶν ἀγῶνων τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ καὶ μέτοχον τῶν καμάτων καὶ ἀθλητῆν ἄρρωστων καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸν ζῆλον δεδειχότα... Μὴ ἀμέλει ταῖς τῶν κακῶν παραφυάσιν ἀντεπεξίεναι καὶ συμπαρατάσσασθαι τοῦ δεινοῦ τούτου σάλου, ὃν ὁ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀποστασίας ὁ πρόδρομος, ἐγείρων διατελεῖ» ²

1. Malische wsky, ἐνθ' ἀν. 1,308 ἔξ.

2. Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογος Κ)πόλεως, Α, 48.

Ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1596 ἔλαβεν ὁ Λούκαρις ἐπιστολὴν ἐκ Δούπνης, δι' ἧς ἔμαθε τὰς ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἔτους ταραχὰς τῶν οὐνιτῶν, ¹ ἀπεφάσισε δὲ μετὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νικηφόρου νὰ συμμετάσχη τῆς ἐν Βρέστη (Brzesz μετὰξὺ Λιθουανίας καὶ Πολωνίας) Συνόδου. Αὕτη ὁμῶς διηρέθη εἰς δύο, τῶν οὐνιτῶν ἰδίαν συγκροτησάντων Σύνοδον ὑπὸ τὴν προεδρείαν λατινοῦ Ἀρχιεπισκόπου, κυρώσασαν τὴν οὐνίαν. Οἱ ὀρθόδοξοι συνῆλθον εἰς ἰδίαν Σύνοδον, ἣτις κατεδίκασε τὴν οὐνίαν καὶ τοὺς οὐνίτας. Τὰς ἀποφάσεις ὁμῶς τῆς Συνόδου τῶν οὐνιτῶν ἐκύρωσεν ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγισμουῦνδος, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο δεινὸς διωγμὸς τῶν ὀρθοδόξων. Καὶ ὁ μὲν Κύριλλος Λούκαρις κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, ἀλλ' ὁ Νικηφόρος συλληφθεὶς, ὡς δῆθεν κατὰσκοπος τῆς Τουρκίας, ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μαριενβούργου, ἐτελεύτησε δ' ἐν αὐταῖς ἐξ ἀστίας, καίτοι ἀπεδείχθη ἀθῶος καὶ ὁμολογήθη ὡς τοιοῦτος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως Σιγισμουῦνδου, ἀπαντήσαντος εἰς σχετικὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ γ'. (1595—1609. Κατὰ τὸν διωγμὸν ἐκείνον ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων πολλοὶ τῶν κληρικῶν ἐφρονεύθησαν, ἄλλοι ἐξωρίσθησαν, πλεῖστοι ἐκ φόβου ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸν Πάπαν. Αἱ ἐνορίας καὶ αἱ ἐπαρχίαι, οἱ ναοὶ καὶ τὰ Μοναστήρια μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν οὐνιτῶν, οὕτως ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐφάνη καταργηθεῖσα ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς συνεκρατοῦντο τὰ ζῶπυρα αὐτῆς, μάλιστα διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ καὶ Κυρίλλου Λουκάρεως. Ὁ Μελέτιος Πηγᾶς διὰ μικρῶν καὶ ἐπανελημμένως ἔγραψε τοῖς ἐκεῖ ὀρθοδόξοις, ἐνισχύων αὐτοὺς καὶ συμβουλεύων τὰ δέοντα. Πρὸ πάντων δ' ἐνθέρμως συνέστησε τὴν ἴδρυσιν Σχολείων καὶ Τυπογραφείων, πρὸς μόρφωσιν μὲν τῶν ὀρθοδόξων παιδῶν, τὴν ἔκδοσιν δὲ καταλλήλων συγγραμμάτων. Αἱ συστάσεις αὗται τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἐτελεσφόρησαν ἐπαναληφθεῖσαι καὶ υποστηρικθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅστις καὶ μετὰ τ' ἀνωτέρω γεγονότα ἔμεινεν ἐκεῖ, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ².

1. Legrand, ἐνθ' ἀν. IV, 223—224.
 2. Schirmer, ἐνθ' ἀν. σ. 19 M. Kojalowitz, Ἡ τῆς Λιθουανίας ἐκκλ. οὐνία (ρωσ.) Πετρούπολις 1859. A. Dobroclonsky, Ἐγχειρίδιον ἱστορίας τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, III, 259 ἐξ. P. Zoukowitz, Ἡ

Οὕτως ἐνεργῶν ὁ Μελέτιος ἀπέκρουε συγχρόνως τὰς καθ' ἑαυτοῦ συκοφαντικὰς φήμας ὅτι ἠνώθη μετὰ τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης. Τὴν διαμαρτυρίαν αὐτοῦ κατὰ τοιούτων φημιῶν ἐξηκολούθησαν παραστῶντες οἱ Ἰησοῦνται ὡς πλαστογραφίαν τῶν Καλβινιστῶν, διὰ ῥαδιουργιῶν ζητοῦντες νὰ κηλιδώσωσι τὴν τιμὴν τοῦ προμάχου τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ Πατριάρχης ἐξηκολούθησεν ἀνεκδότως καὶ μετὰ μεγάλης τόλμης τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ μακρὰς ἐπιστέλλων ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Ρώσους¹. Ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι οἱ λατῖνοι θεολόγοι καὶ ἰδίως Ἰησοῦνται ἐξετόξευον πικρὰς κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, ὡς ἀπολεσάντων τὴν Βασιλείαν ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ὅτι οὐδὲ χριστιανοὶ εἰσιν, ἅτε «μὴ πειθόμενοι ὡς κεφαλῇ τῷ τῆς πρεσβυτέρου Ρώμης, Πάπα», ὅτι δὲν ἔχουσιν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ «διαβόλου συναγωγὴν»². Ὁ Μελέτιος Πηγάς ἐφοβεῖτο ἰδίως τοὺς ἐκ τῶν Ἰησοῦντων κινδύνους «δέδοια τὰς μηχανὰς καὶ πανουργίας τῶν τῆς ἡμετέρας ἐπιφοιτῶντων ἐν σχήματι προβιάτων. καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας πειρωμένων παρεκλῖναι τὰς τῶν ὀρθοδόξων διανοίας»³). Πόσον δὲ προσεχώρησαν οἱ Ἰησοῦνται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν ὀρθόδοξον κοινωνίαν μαρτυροῦσιν αἱ ἐξῆς παρατηρήσεις τοῦ Πατριάρχου «Παρασύρονται τῶν ἀκραιωτέρων αἱ ἀκοαί. Εἰς συνήθειαν λοιπὸν ἦλθον τῆς διεστραμμένης διδασκαλίας... Συνεκτρέφεται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς ἐν λόγοις τῆς (ἴν' οὕτως εἶπωμεν ἡμεῖς) τῆς ἀπάτης· τί γὰρ καὶ ποιήσωσι; βαπτίσματα παρ' ἐκείνων, προπομπαὶ τῶν ἐξοδευόντων, (=ἀποθνησκόντων) ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενούντων, παρακλήσεις τῶν λιπομένων, βοήθειαι τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις παντοδαπαί, μυστηρίων κοινωναί, ἃ πάντα δι' ἐκείνων (=τῶν Ἰησοῦντων) ἐπιτελούμενα πάλυ κατὰ τῆς οὐνίας ἐν ταῖς συγχρόνοις αὐτῇ λιθουανικαῖς καὶ πολωνικαῖς Συνόδοις (ῶς) ἐν τῇ περιοδικῇ «Χριστιανικὸν ἀνάγνωσμα» VI, 1896. 517 ἐξ. τοῦ αὐτοῦ: Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνοχίης τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Νικηφόρου, προέδρου τῆς ἐν Βρέστη ὀρθοδόξου Συνόδου, ἐν τῇ περιοδικῇ «Χριστιανικὸν ἀνάγνωσμα» 1899, III 578 ἐξ. **Χρυσσοτέμου Α Παπαδοπούλου**, Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν 15^ο αἰῶνα, σ. 29 ἐξ.

1. Τινὰς τούτων ἐξέδοκεν ὁ Κύριλλος Δούκαρις τῷ 1627 ἐν τῇ Τυπογραφείῳ τοῦ Νικοδήμου Μεταξά ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ μακαριωτάτου Πατρὸς ἡμῶν Μελετίου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας... Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἐν εἶδη ἐπιστολῶν».

2. Αὐτόθι σ. 6. 24. 26.

3. Αὐτόθι σ. 27.

σύνδεσμος γίνεται τοῖς πολλοῖς τῆς πρὸς αὐτοὺς ὁμονοίας, ὥστε μικροῦ χρόνου παρελθόντος μηδὲ (εἰ γένοιτό τις ἄδεια) ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς ὑπὸ χρονίας ἀπάτης κατασχεθέντας πάλιν πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθεῖναι»¹. Οἱ Ἰησουῖται δὲν ἦσαν μόνον διδάσκαλοι, δὲν προσέτρεχον εἰς βοήθειαν καὶ προμυθίαν τῶν πασχόντων, δὲν ἔδιδον μόνον χρήματα εἰς τοὺς ἀνάγκη ἔχοντας ἀλλὰ καὶ τὰ μυστήρια αὐτὰ ἐπετέλουν ὡς ἱερεῖς καὶ τοὺς πάντας πρὸς ἑαυτοὺς εἴλκυον.

Ταῦτα συνέβαινον οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς χώραις, εἰς ἃς εἰσῆλθη ὁ οὐνιτισμός, ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῃ ΚΠόλει, ὥστε ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας ἐφαίνετο λίαν δυσάρεστος, προπαρασκευάζουσα τὴν πλήρη τοῦ παπισμοῦ ἐπικράτησιν. Τούτου ἕνεκα ὁ Μελέτιος Πηγᾶς διὰ μακρῶν κατ' αὐτοῦ ἀντεπεξήρχετο, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἀναπτύσσων τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀποκρούων τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Ἰνα δὲ μὴ παρεξηγηθῆ ὡς ἀποκρούων κατ' ἀρχὴν πᾶσαν συνδιαλλαγὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Δύσεως ἔλεγεν «οὐ τοῖς Ἰταλοῖς ἢ τοῖς λοιποῖς τῶν ἐσπερίων μεμφόμεθα τοῖς πάσαις ἀρετῶν ἰδέαις καὶ φιλανθρωπίᾳ κεκοσμημένοις, οἷς καὶ κράτος ἀήττητον καὶ ἀστασιάστους ἀρχὰς καὶ διηνεκεῖς εὐημερίας εὐχόμεθα, πᾶσάν τε ἀγάπην καὶ δεξίωσιν πανταχοῦ πρὸς αὐτοὺς ἐνδεικνύμεθα μόνον δὲ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Ἀρχιερέα τῆς διχαστασίας βλέπομεν αἴτιον»¹). Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἐκφράζουσι μεγάλην ἱστορικὴν ἀλήθειαν ὑποδεικνύουσαν τὴν αἰτίαν τοῦ ἀξιοθηρήτου σχίσματος καὶ πάντων τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐκπηγασάντων κακῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Οὐ μόνον δὲ πρὸς τοὺς Ρώσους ἀπέστειλε διὰ μακρῶν ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους Ἑλληνας, πανταχοῦ παρακολουθῶν καὶ ἀπανταχόθεν καταδιώκων τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὀρθοδοξίας. Οὕτως ἔγραψε μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Χίῳ ὀρθοδόξους ἀνασκευάζων μίαν πρὸς μίαν τὰς ἀντιπιπτούσας πρὸς τὴν ὀρθὴν πίστιν διδασκαλίας τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπιστηρίζων τοὺς ὀρθοδόξους ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων αὐτῶν².

1. Αὐτόθι σ. 28.

2. **Α. Δημητρακέπουλος** Ὁρθόδοξος Ἑλλάς σ. 132-134. «Νέα Σιών» Πτ'. σ. 69 ἐξ.

Κίνδυνοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ 1598 ἀπῆλθε τῆς ΚΠόλεως ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ἐκλεγέντος τὸ β' ὡς Πατριάρχου Οἰκουμενικοῦ τοῦ Ματθαίου β', ἀπέστειλε δὲ πάλιν εἰς Ῥωσίαν, ἐπανακάμψαντα ἐκεῖθεν τὸν Κύριλλον Λούκαριν, ἵνα κομίση ἀπάντησιν εἰς τὸν βασιλέα Σιγισμουῦνδον, προτείναντα ἔνωσιν μετὰ τοῦ Πάπα, καὶ συνεχίση τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνας. Τὸν Λούκαριν παρήγγειλεν ἵνα διέλθῃ τῆς Χίου καὶ τῆς Κρήτης πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ἰησοῦιτῶν καὶ τῶν Λατινοφρόνων. Κατεπιέζοντο δ' ἐν Κρήτῃ οἱ ὀρθόδοξοι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ματθαίου Καρνοφύλλου, ἀπὸ τοῦ 1579 ἐργαζομένου ἐκεῖ¹. Περὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Μελέτιος Πηγᾶς πρὸς τὸν Γαβριὴλ Σεβήρον εἰς Ἐνετίαν • Δοκεῖ πῶς ἡ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τυραννὶς εἰς ἀρχὴν πασῶν καθαιρέσιν καὶ στάσιν ἴστασθαι. Διὸ καὶ τοὺς εἰς αὐτὴν ἀποστατοῦντας εἰς τὴν ἑτέραν ἀποστασίαν ἐκπέμπουσα δι' οὐδεμιᾶς φροντίδος ἔχει ὅπως ἂν καὶ διατεθῶσιν οἱ λαοί, μόνον σκοποῦσα κηρυχθῆναι οὐ Χριστὸν ἐσταιρωμένον... ἀλλὰ τὴν ἑαυτῆς ἀρχήν. Ὁ δὲ γενναῖος Καρνοφύλλης ὁ ἐπὶ τούτῳ χορήμασι φθαρεὶς καὶ διὰ τοῦτο εἰς Κυδωνίαν πεμφθεὶς τῆς Κρήτης, ἀρξάμενος τῶν ζιζανίων τῆς σπορᾶς ἐκεῖθεν ἤλπισε καταβαλεῖν τοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν πατρῶων δογμάτων καὶ τρώφιμους τῆς εὐσεβείας, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας Διδασκάλους, αὐτούς, δηλονότι τοὺς Πατέρας, οὐχ ὑμᾶς δὴ μόνον, σοῦ τε τὴν ἱερὰν φημι κεφαλὴν καὶ τὸν ἱερὸν Μαργουίνιον»¹. Κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τοῦ Καρνοφύλλου ἀντεπεξῆλθεν ὁ Πηγᾶς δι' ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Κρήτας, ἀπευθυνθεὶς, τέλος, καὶ πρὸς τὸν Δόγην τῆς Ἐνετίας, διὰ τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου, καὶ εὐτυχίσας οὐ μόνον ν' ἀπομακρύνῃ ἐκ Κρήτης τοὺς λατινόφρονας ἀλλὰ καὶ διάταγμα νὰ λάβῃ «ἵνα τὸ γένος ἡμῶν τελείως ἀπαλλαγῇ τῶν τοῦ Πάπα μηχανημάτων καὶ ἵνα ἐπιτρέπηται τοῖς ὑπὸ τὴν ἐνετικὴν ἐξουσίαν Ἑλλήσιν ἢ ἑλευθέρα τήρησις τῶν δογμάτων καὶ ἡθῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας»².

Τὸ διάταγμα τοῦτο ἐμφαίνει ἔτι ἄπαξ τὴν πολιτικὴν τῶν Ἐνετιῶν

1. E L e g r a n d. Bibliographie hellénique (XVII siècle) V, 192—218.

2. Αὐτόθι, III, 202.

3. **Α Νινολάκη**, (νῦν Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Ἐπισκόπου) Μελέτιος Πηγᾶς, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Ἐν Χανίοις 1903, σ. 159. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ: Ἡ πρὸς τοὺς Κρήτας ἀλληλογραφία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, σ. 39 ἔξ.

ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν Ἑλληνας καταπιεζομένους τούτους ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ κλήρου καὶ τῶν ἀποστόλων καθ' ὅλου τοῦ παπισμοῦ ἐπροστάτευσεν ἡ Ἐνετία ὅσον ἡδύνατο. Οὕτω δὲ περὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπενέβη αὐτὴ καὶ ἐν ταῖς Ἰονίαις νήσοις, ὅπου καταπιέζοντο οἱ ὀρθόδοξοι συνεπεία τῶν μεικτῶν γάμων. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ νόμος ἵνα μὴ ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα ἱερέα νὰ εὐλογῇ ἄλλους γάμους εἰμὴ τοὺς τῶν ὁμοδόξων αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ Λατίνοι ἐφαρμύζοντες πρὸς προσηλυτισμὸν τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν εὐκόλους διατάξεις περὶ συνοικισίων, ἐματαιώσαν τὸν νόμον τοῦτον, τελοῦντες μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γάμους εἰς βαθμοὺς ἀπηγορευμένους ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου. Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ συνέβαινον γάμοι μεταξὺ Ἑλληνίδων καὶ λατίνων τὸ θρήσκευμα, ἐκ δὲ τῶν τέκνων τῶν τοιούτων γάμων ἀνεστέλλετο ὁ λατινικὸς προσηλυτισμὸς, καὶ αἱ ἑλληνίδες μητέρες ἐνέπνεον εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ἀγάπην πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, πολλάκις προσηλυτίζουσαι καὶ τοὺς ἰδίους συζύγους ὁ τότε λατίνος Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Κουερίνης κατὰ τὸ 599 διὰ τῆς βίας διέξυψε Ἑλληνίδας ἀπὸ Λατίνων, διαλύσας γάμους πρὸ ἕξ μηνῶν τελεσθέντας, ἤρπασε μνηστὴν ἀπὸ τοῦ μελλονίμου αὐτῆς καὶ ἵνα ἐρποδίσῃ τὸν γάμον ἐπεβίβασεν ἐπὶ πλοίου καὶ λαθραίως ἀπέπεμψεν αὐτὴν ἐκ Κερκύρας. Παράπονα διεβιάσθησαν διὰ Προσβείων εἰς Ἐνετίαν κατὰ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου, ἀλλὰ, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, αἱ ἐνετικαὶ Ἀρχαὶ διεβεβαίουν μὲν ὅτι ταῦτα δὲν θὰ ἐπαναλειφθῶσι καὶ ὅτι διεβιάσθησαν αἱ δέουσαι ὁδηγίαι εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον μετὰ δυσχερείας δὲ κατώρθουν νὰ συμβιβάζωσι καὶ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἀνεξιθρησκίαν πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πάπα ἵνα ὑποστηρικτῆ τὸ λατινικὸν δόγμα. Αἱ περὶ μεικτῶν γάμων ἐριδες ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλους νήσους. Ἐν Κεφαλληνίᾳ δέ, ἔνθα ἤδρευεν ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος, κατ' τοιαύτην περίπτωσιν ἐριδες διεξήχθη πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ ἔδρευόντα λατίνον Ἐπίσκοπον μονομαχία δι' ἀμοιβαίων ἀφορισμῶν κατὰ τῶν εἰς μεικτοὺς προσερχομένους γάμους, ἕως οὗ τῇ 9 Αὐγούστου 1599 ἐξέδωκεν ἡ ἐνετικὴ Πολιτεία θέσπισμα καταστέλλον τὰς διενέξεις καὶ καθορίζον τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν μεικτῶν γάμων ἢ τοῦ διαζυγίου αὐτῶν καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ὁρχὰς τοῦ πατρὸς. Δὲν ἐδίστασε δὲ ὁ λατινικὸς κλῆρος ν' ἀποπειραθῆ καὶ εἰς τὴν Ἐπιάνησον τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς Ἱερῶς Ἐξετά εως, ἢ τῆς ὑπαγωγῆς

τῶν ὀρθοδόξων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἱεροξεταστῶν. Κατ' αὐτὸ τὸ 1599 ἀπεστάλη ἐκ Κερκύρας εἰς Ἑνετίαν ὁ Ἕλληνας Μανουῆσος Μαρῶς, ἵνα ὡς αἰρετικὸς ἐξετασθῇ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ἀλλ' ἡ Ἑνετικὴ πολιτεία ἀπέκρουσε τὴν δίκην, πρὸς πρόληψιν σκανδάλων καὶ ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐπίσης ἀπέκρουσεν ἀξιώσεις τῶν φανατικῶν λατίνων κληρικῶν τῆς Ἐπτανήσου, οἵτινες δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἱεροκήρυκας νὰ ὁμιλῶσιν ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἐπέβαλλον αὐτοῖς νὰ λαμβάνωσι τὸ θέμα τῶν ὁμιλιῶν παρὰ τῶν Λατίνων Ἐπισκόπων καὶ νὰ μὴ κηρύττωσιν ἄνευ ὠρισμένης ἀδείας αὐτῶν.¹

Ταῦτα ἀναμφιβόλως δὲν ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὸν Μελέτιον Πηγᾶν, ὅστις παρηκολούθει τὰ ἐν ταῖς λαινοκρατουμέναις χώραις συμβαινόντα καὶ ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ παρεῖχε τὰς προσηκούσας ὁδηγίας πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους²). Πρὸς τὸν Σιγισμούνδον ἀπήντησε μετὰ πολλῆς λεπτότητος, δηλῶν ὅτι ἀναγνωρίζει τὸν Πάπαν, ὡς Ἐπίσκοπον Ρώμης, ἔχοντα τοιαύτην οἶαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι ἐξουσίαν καὶ θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συναποδείξας τὰς ἀδικίας, αἵτινες διεπράττοντο κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐν Πολωνίᾳ. Καὶ εἰς προτάσεις δὲ τῶν ἐν Πολωνίᾳ Διαμαρτυρομένων γενομένων τῷ 1599 ἀπήντησεν ὅτι ἡ ἔνωσις αὐτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶνε δυνατὴ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ὡς μόνης ὀρθῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄνευ τῆς δογματικῆς ἐνώσεως μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν δύνανται νὰ ὑπάρχωσι φιλικαὶ σχέσεις.

Ὅμοίως δὲ πρὸς αὐτὸν εἰργάζοντο καὶ οἱ δύο ἕτεροι διαπρεπεῖς θεολόγοι Μάξιμος Μαργούνιος καὶ Γαβριήλ Σεβῆρος, διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τῷ 1600 ἐδημοσίευσεν ὁ Σεβῆρος τὸ συνταγματικὸν αὐτοῦ περὶ Μυστηρίων, περὶ ὧν ἐξέθηκε διδασκαλίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, καίτοι ἐν τούτῳ εὐρέθη ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς λατινικῆς θεολογίας³.

1. Ε. Λούντζη. Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἐπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, Ἀθήνησι 1856, σ. 97—101

2. Ν. Κατραμῆ, Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου, σ. 112—115.

3 Ph. Meyer, Die theol. Literatur σ. 80—81 E. Steitz Die Abendmahlslehre der gr. Kirche ἐν τῷ περιοδ. Jahrbücher für deutsche Theologie, τ. IX—XII, Gotha 1864 σ. 681—683 P. Renaudin ἐνθ' ἀν. σ. 60 Πρβλ. M. Jugie, Le mot transsubstantiation chez les Grecs avant 1629, ἐν Echo d' Orient X (1907) σ. 10—11 Χρυσόστομῷ Παπαδόπουλῳ, Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1907, σ. 27 ἔξ.

Καὶ ἄλλοι συνέγραφον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰδικώτερον ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῶν πολεμίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ ὁ Ναθαναὴλ Χίχας συνέγραψε λαμπρὸν Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ Πάπα¹. Γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ἰσ' αἰῶνος μετέβη εἰς Ρώμην μετὰ τινος Ἐπισκόπου, ἐκεῖ δέ, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Αἰγιδίου, (Egidius Cesaro), ἠνώθη μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὑποταγείς ὑπὸ τὸν Πάπαν. Ἀλλ' ἀπελθὼν ὕστερον εἰς Ἑνετίαν εἰλκύσθη πάλιν εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου καὶ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ φίλου Μάξιμου Μαργουνίου, χρηματίσας ὀρθόδοξος ἱερεὺς τῆς ἐν Ἑνετίᾳ ἑλληνικῆς Κοινότητος (1614—1617) καὶ ἐργασθεὶς ἐν Ζακύνθῳ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ Ἐγχειρίδιον αὐτοῦ μεθ' ἱκανῆς πρωτοτυπίας ἐξετάζον τὸ παραλογώτατον πρωτεῖον τοῦ Πάπα ἀποκρούει αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων κακοδοξῶν ἐν ἀπλῇ προσιτῇ εἰς τὸν λαὸν γλώσση. Ἐν τέλει τοῦ Ἐγχειριδίου ἀποστρεφόμενος ὁ συγγραφεὺς πρὸς λατῖνον λέγει «Ἄς κρατοῦμεν ἐκεῖνα ὅπου μᾶς ἐπαράδωκεν ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολική, καὶ τὸ θεῖον καὶ ἱερόν Εὐαγγέλιον, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, οἱ θεῖοι Πατέρες, αἱ ἑπτὰ ἅγια Σύνοδοι, καὶ ἀπλῶς ὅσα μᾶς ἐπαρέδωκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου ἐμίλιε μέσα διὰ τοῦ στόματος τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων. Καὶ ἂν μᾶς ἐέλασεν ὁ Χριστός, θέλομεν εἶσται γελασμένοι. Καὶ ἂν μᾶς εἴπαι ψέμματα οἱ Ἀπόστολοι, ὑπομονή. Καὶ ἂν ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Κύριλλος, ὁ Ἀθανάσιος καὶ οἱ ἄλλοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας μας κολασθοῦσι, τῶν ὁποίων τὰ δόγματα κρατοῦμεν, ἃς πάμε καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν κόλασιν ὅπου πάνε καὶ αὐτοί» καὶ ἐσὺ πάλιν θέλεις ὑπάγει ἐκεῖ ὅπου ἐπῆγεν ἐκεῖνος ὅπου σὲ ἐδίδαξεν αὐτὰ ὅπου φρονεῖς»². Ἐν ἀπλῇ γλώσση συνέγραψε καὶ ὁ Μάξιμος Πελοποννήσιος «Ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν Παπιστῶν» μαθητῆς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ζῶν περὶ τὸ 1602 ἐν Ἀλεξανδρσίᾳ³. Δικαιολογῶν τὴν γοῆ-

1, P h. M e y e r ἐνθ' ἂν. σ. 100.

2 **Α Δημητράκοπούλου**, Ναθαναὴλ Χίχας τοῦ Ἀθηναίου, Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ πρωτεῖου τοῦ Πάπα, Λειψία 1869, σ. 33. 34. Εἰς τὸν Χίχαν ἀνήντησεν ὁ Αἰγίδιος γράφας ἐμπαθῆ ἀναίρεσιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Apologiae in Catala-tionu Nathanaelis Chichae Atheniensis 1678.

3, P h. M a y e r ἐνθ' ἂν. σ. 103. Περὶ τὸ 1620 ὁ Μάξιμος ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ. ἦς ὁ Πατριάρχης **Δοσίθεος** ἐξέδωκε τὸ Ἐγχειρίδιον τῷ 1690 ἐν Ἰα-sίφ.

σιν τοιαύτης γλώσσης ἔλεγεν. «Ἐπειδὴ τὸ γένος μας μέσα εἰς ὅλα ὅπου ἔχασε καὶ ἤλθεν εἰς τόσην δυστυχίαν καὶ ὄνειδισμόν, ἀπὸ ἐκείνους ὅπου πρότερον ἐθαυμάζετον ἔχασε καὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν... κάμνει χρεῖα κἂν μὲ τὴν ἀπλὴν ἐτούτην, τὴν ὁποῖαν ὅλοι τὴν γροικοῦν, νὰ βοηθήσωμεν ὅσον εἶνε δυνατόν τοῦ Γένους καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἣ ὁποῖα ἔχει μέσα εἰς ταῖς ἄλλαις τῆς δυστυχίας καὶ πόλεμον πολὺν ὄχι τὸσον ἀπὸ τοὺς ἄλλοτρίους τῆς πίστεως, ὅσον ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἔπρεπε νὰ βοηθᾶται κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν τους· ὅπου εἶναι χρεώσται νὰ εἶνε ἔτοιμοι νὰ δίδουν ἀποκρίσιν κάθε ἑνὸς διὰ τὰ τῆς πίστεώς μας κεφάλαια καὶ τὰ θεῖα μυστήρια· οἱ ὅποιοι ὄχι μόνον ἀποκρίσιν εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσουν, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐναντίοι ἐκείνων ὅπου δύνανται νὰ ἀποκριθῶν διὰ νὰ μὴ φαίνεται ἡ ἰδική τους ἀπαιδευσία· καὶ τέτοιας λογῆς κινδυνεύει τὸ πτωχὸν τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων δυνατὰ, ἀπὸ τοὺς νεωτεριστὰς καὶ ὀρθοδόξους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἀποστάτας ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν, διὰ κάποιον πρόσκαιρον ἀπολαυσιν, ὅτι εἶναι σιμὰ εἰς τέλειον ἀφανισμόν, μὲ ὅλον ὅπου τινὲς ἐδικοί μας, διὰ τὴν πολλὴν τους ἀμάθειαν καὶ ἀπαιδευσίαν, δὲν τὸ γροικοῦν ἐτούτῳ ἀφανισμόν, ἀλλὰ διόρθωσιν καὶ βοήθειαν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος ζῆλος μὲ ἐκίνησε νὰ βοηθήσω τὸ Γένος μας, κατὰ τὴν μικρὰν μου δύναμιν, ἀφείνοντας ἐγγράφως εἰς φράσιν ἀπλὴν διὰ τοὺς ἀπλοῦς... νὰ μὴ ἀπατῶνται οἱ ἀπλοὶ καὶ ἀμαθεῖς ἀπὸ τοὺς Λατίνους, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ νὰ εἶναι σοφοί, ἀποκρίνονται τέτοιας λογῆς, ὅπου μὲ πολλὴν εὐκολίαν δύνανται νὰ ἀπατήσουν ὄχι μόνον τοὺς παντελῶς ἀμαθεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ καλῶς πεπαιδευμένους εἰς ταῖς διαφοραῖς αὐταῖς καὶ τὰ δόγματα· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, ὄχι μόνον δὲν τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοηθοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀπατῶνται ἀπὸ ἐκείνους πολυτρόπως καὶ σοφιστικῶς ¹»

Ταῦτα πάντα εἶναι λίαν χαρακτηριστικά, μαρτυροῦντα τοὺς μεγάλους κινδύνους οὓς διέτρεχεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπὸ μέρους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν κινδύνων τούτων τῇ 13 Σεπτεμβρίου τοῦ 1601 ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ γενναῖος αὐτῆς πρόμαχος Μελέτιος Πηγᾶς, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, τὰς τελευταίας ὑποβαλὼν ὑποθήκας πρὸς τὸν Κύριλλον Λούκαριν, τὸν διαδεχθέντα αὐτὸν ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας. Πρότυπον τῆς ὅλης αὐτοῦ δράσεως

1. **Κ. Ν. Σάθα**, Νεοελληνικῆς φιλολογίας παράρτημα, Ἐν Ἀθήναις 1870, σ. 48—49.

ἔσχεν ὁ Λούκαρις τὸν Μελέτιον Πηγάν, μέχρις αἵματος ἀγωνισθεὶς πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ παπισμοῦ. Διότι κατ' αὐτοῦ ἔστρεψε τὴν ὄλην αὐτοῦ προσοχὴν καὶ ἐνέργειαν ὁ Πηγάς, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ σκηνῇ τῆς ἱστορίας. Αὐτὸς διεξήγαγε καρτερώτατα τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ διὰ τῆς οὐνίας καὶ δι' ἄλλων μέσων παρεισδύοντος εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν παπισμοῦ. Τούτου ἕνεκα κατέλιπε τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερὰν τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἣν μόνος ὁ λυσσῶν παπολίτρης Ἰωάννης Ματθαῖος Καρυόφυλλος, γενόμενος ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἰκονίου ἐξέβρισε μετὰ τῆς ἱερᾶς μνήμης τῶν συναγωνιστῶν τοῦ Πηγά, Μαργουνίου Σεβήρου καὶ Λουκάρεως. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος δὲν ἀπέκρουσε παντελῶς τὸν κίνδυνον. Οἱ δὲ παλαιοὶ ἀγωνισταὶ παρήχοντο ὁ εἰς μετὰ τὸν ἕτερον. Μῆνας τινας μετὰ τὸν Μελέτιον Πηγάν ἐν Ἐνετία τὴν νύκτα τῆς 31 Ἰουνίου πρὸς τὴν 1 Ἰουλίου 1602 ἀπέθανε καὶ ὁ Μάξιμος Μαργουνίος, μέχρις ἐσχάτων στιγμῶν ἐξακολουθῶν τὴν μεγάλην αὐτοῦ συγγραφικὴν δρασίαν.

Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπῆλθεν ἐν ἐποχῇ κρισιμοτατίῃ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐν Ρωσίᾳ, ἰδίως οἱ Ἰησουῖται διὰ τῆς οὐνίας εἶχον ἐπικρατήσει. Ἐλιμαίνοντο οὗτοι τὴν Μητρόπολιν Κιέβου, ἔχοντες ἐκεῖ δραστήριο· συνεργάτην τὸν Πέτρον Ἀρκούδιον, ὅστις εἰς Ρώμην ἐπανομήσθη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1633) μετὰ μανίας ἐπολέμησεν ἐν τῆς συγγράμμασιν αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.¹ Ἀπεπειράθησαν δὲ οἱ Ἰησουῖται νὰ καταλάβωσι καὶ αὐτὴν τὴν Μόσχαν. Ἦδη τῷ 1600 ὁ Σιγισμουῆδος ἀπέστειλεν εἰς Μόσχιν πρὸς τὸν τσάρον Βορίς Γουδούνωφ (1598—1605) ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν Λέοντα Σαπέγαν, μετὰ δύο Ἰησουιτῶν, ζητῶν νὰ συνάψῃ συνθήκας «αἰωνίας εἰρήνης», ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἔχειν τοὺς Λατίνους πλήρη ἐλευθερίαν ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ τσάρος ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐπιτρέπῃ τὴν ἐλευθέραν ἔδουσιν λατινικῶν ναῶν καὶ τὴν ἐγκαθίδουσιν τῶν Ἰησουιτῶν. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν ἀπέθανε τῇ 13 Ἀπριλίου 1605, ἐν Πολωνίᾳ δ' ἀνεφάνη ἀντικαταστής τοῦ θρόνου τῆς Μόσχας ὁ ψευδο-Δημήτριος, ὃν ἀνέλαβον νὰ ὑποστηρίξωσιν οἱ Ἰησουῖται ἐπὶ τῷ ρητῷ ὄρω τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λατινικῆς πίστεως εἰς Ρωσίαν. Ὁ ψευδο-Δημήτριος ἐπισήμως ἐδέχθη τὸν λατινισμόν καὶ ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσιν ἕαν κατα-

1 E. Legrand, Bibliographie (XVII siècle) 111, 217. Ὁ Ἀρκούδιος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπέβαλε τὴν χρῆσιν τῶν ποδῶν καταπλακωθείς ὑπ' ἀμάξης ἐν τινὶ ὁδῷ τῆς Ρώμης.

λάβη τὸν θρόνον τῆς Μόσχας «πάντας τοὺς ὁσώους εἰς τὴν λατινικὴν πίστιν νὰ προσαγάγη». Διὰ τῆς βοηθείας τῶν Πολωνῶν ὄντως κατέλαβε τὴν Μόσχαν ὁ ψευδο-Δημήτριος, ἀναγνωρισθεὶς ὡς νόμιμος Τσάρος. Τὴν στέφιν αὐτοῦ ἐτέλεσεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος. Ἀλλὰ λίαν ταχέως ὁ ψευδο-Δημήτριος ἐξεδήλωσε τὰς κατὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τάσεις αὐτοῦ, ἐγκαθιδρύσας ἐν αὐτῷ τῷ Κοσμίνῳ τοῦς Ἱησουίτας, οἵτινες δραστηριώτατα ἤρξαντο ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Ρώσων. Εἰς Μόσχαν ἀπεστάλη καὶ παπικὸς ἀντιπρόσωπος ὁ κόμης Ἀλέξανδρος Ραγγόνης, ἀνεπίδῳ τοῦ ἐν Πολωνίᾳ παπικοῦ νομιστοῦ Κλαυδίου Ραγγόνη, πλείστοι δὲ λατῖνοι κληρικοὶ ἐκ Πολωνίας συνέρρευσαν εἰς Μόσχαν. Κατ' ἀρχὰς οὐδεμία παρουσιάετο ἀντίδρασις. Ἀνέστη μὲν ὁ Παιριάρχης Ἰώβ, ἀλλ' ἐκακοποιήθη ἐν αὐτῇ τῇ λειτουργίᾳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἐξωρίσθη, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος Παιριάρχου Ἰγνατίου (1605), τέως Ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ ἁγίου Ὄρους, ἀποσταλέντος πιθανῶς εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ὡς Ἐπιτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου¹. Οὐχ ἦττον αἱ βίαιαι ἐπιχειρήσεις τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Ἱησουϊτῶν αἱ σκανδαλώδεις ἐνέργειαι προὐκάλεσαν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ψευδο-Δημητρίου μίαν προαποτηθέντος τὸν ὀρθόδοξον ἱκανοποιήσαντος δ' ἐντελῶς τοὺς Ἱησουίτας. Ἡ ἐξέγερσις ἐγένετο ἐν ὀνόματι τῆς ὀρθοδοξίας, θῦμα δὲ αὐτῆς ἔπeson οὐ μόνον ὁ ψευδο-Δημήτριος ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἕτεροι. Οἱ Ἱησουῖται δὲν ἐγκατέλειπον καὶ μετὰ τοῦτο τὸ σχέδιον τῆς ἐκλατινίσεως τῆς Ρωσίας· διότι νέος ψευδο-Δημήτριος παρουσιάσθη, ὃν ἐβοήθησαν οὐ μόνον οἱ Πολωνοὶ ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Κοζάκοι παρὸς κατάληψιν τῆς Μόσχας. Ἐβουλεύοντο δὲ νῦν οἱ Ἱησουῖται νὰ εἰσαγάγῃσι βιαιωμένον τὸν οὐντισμὸν εἰς ὅλην τὴν Ρωσίαν.

Τὰ ἀνώτατα ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀξιώματα ἔμελλον νὰ καταλάβουσιν οἱ εὐνοϊκῶς διακείμενοι πρὸς τὸν οὐντισμὸν, εἰς τὰς ἰθρυθησομένας λατινικὰς Σχολὰς θὰ προσεικύνοντο οἱ παῖδες τῶν Ρώ-

1. Τὴν λεπτομέρειαν ταύτην μανθάνομεν ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ἀρσενίου Ἀρχιεπισκόπου Ἐλασσῶνος, εἶνε δὲ αὕτη λίαν διαφωτιστικὴ τοῦ παρελθόντος τοῦ Ἰγνατίου ἀναιροῦσα τὴν περὶ αὐτοῦ τέως κρατοῦσαν γνώμην, ἴδε Δημητριάδου, ὁ Ἀρχιεπ. Ἐλασσῶνος Ἀρσένιος καὶ τὰ... Ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ, Περίοδ. Ἀκαδημ. Κιέβου, XXXIX (1898) 4, σ. 578. Χρυσόστομου Α. Πικραδοπούλου Περὶ τῆς ἑλλ. ἐκκλησιαστικῆς χρονολογίας, τοῦ 15' αἰῶνος. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1912, σ. 29 ἔξ.

σων, ὧν τινες θ' ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἐν Πολωνίᾳ καὶ ἐν Ρώμῃ Σχολάς, θὰ παρεσύρετο καταλλήλως ὁ λαὸς ἵνα ἐπισκέπτηται τοὺς λατινικοὺς ναοὺς, θὰ ἐξεδιώκοντο ἐκ Ρωσίας οἱ προτεστάνται καὶ οἱ Ἕλληνες, ἵνα μὴ ἐμποδίσωσι τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ οὐνιτισμοῦ, ἐν ἀνάγκῃ ἢ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους θὰ μεταβιβάζετο ἐκ Μόσχας εἰς ἄλλην πόλιν, πλησιεστέραν πρὸς τὴν Πολωνίαν, ἵνα δὲ μὴ χάσῃ τὴν δημοτικότητα αὐτοῦ ὁ νέος Τσάρος θὰ ἐφαίνετο μᾶλλον ἀδιάφορος πρὸς τὰς ἐνεργείας ταύτας, αἵτινες ὡς καὶ πᾶσαι αἰ πρὸς τὴν Ρώμην σχέσεις θὰ διεξήγοντο μυστικῶς μετὰ πολλῶν προφυλάξεων. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νέος ψευδο-Δημήτριος δὲν ἠδυνήθη νὰ καταταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μόσχας, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῆς ὁ Σιγισμουῖνδος ἵνα καταλάβῃ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Βλαδισλαύου τὸ ἀξίωμα τοῦ Τσάρου, μεγάλοι δὲ καὶ ἀπεριόγραπτοι ἐπηρεολούθησαν ταραχαί, ἕως οὗ τῷ 1613 ἐξελέγη νόμιμος Τσάρος τῆς Μόσχας ὁ Μιχαὴλ Ρωμανῶφ (1613—1645) καὶ ἀπεκρούσθη πᾶσα ἰησοῦτικὴ ἐπιβουλή¹.

Ταυτοχρόνως ὅμως ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Μητροπόλει Κιέβου, τῇ κατεχομένη ὑπὸ τῶν λατίνων, συμβαινόντων, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ΚΠόλει, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ἐφαίνοντο ἐπικρατοῦντες οἱ λατῖνοι καὶ διὰ παντοίων τρόπων τείνοντες εἰς τὴν πλήρη καθυπόταξιν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Πατριάρχης ΚΠόλεως μετὰ τὸν Ματθαῖον β' ὅστις τὸ δεύτερον ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1602 καὶ ἐπὶ μικρὸν πάλιν κατέλαβε τὸν θρόνον τῷ 1603 ἐπὶ 17 ἡμέρας², διαδεχθεὶς τὸν ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1602 μέχρις Ἰουνίου 1603 πατριαρχεύσαντα Νεόφυτον α' τὸ πρῶτον, ἐξελέγη ὁ Ραφαὴλ β' (1603—1607), ὅστις διετέλει ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν Ἰησοῦιτῶν, πολυπληθεστάτων ὄντων καὶ πανταχοῦ παρεισδυσάντων διὰ τῶν Σχολείων αὐτῶν καὶ τῆς λοιπῆς προσηλυτευτικῆς δράσεως. Αὐτῆς τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας καθηγητὴν προσεκάλεσεν ὁ Ραφαὴλ ἀνθρωπον κεκηρυγμένον θιασώτην τοῦ παπισμοῦ, τὸν Φραγκίσκον Κόκκον³. Οὗτος κατήγετο ἐκ Νάξου, εἰσαχθεὶς τῷ 1578 εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐν ἣ εὐδοκιμώτατα ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολο-

1. Μακρίου, Ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας (ρωσ.)X, 126 ἐξ, Χρυσοστόμου Α Παπαδοπούλου, Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, σ. 38 ἐξ.

2. E. L e g r a n d, Bibliographie (XVII siècle) IV, 169.

3. Αὐτόθι III, 150—153.

γίαν γενόμενος ὕστερον διδάσκαλος ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ. Μετὰ δωδεκαετῆ διαμονὴν ἐν αὐτῇ μετέβη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Νάξον, ἐνθερμος κήρυξ τοῦ παπισμοῦ, διδάσκων τοὺς ὀρθοδόξους πρὸς «ἐπιστροφὴν» εἰς τοὺς κόλπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὡς τοιοῦτος κατέστη λανθάνουστος τιμώμενος καὶ παρὰ τῶν ὀρθοδόξων, ἕνεκα τῆς λογιότητος αὐτοῦ. Φιλαν εἶχε πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Γαβριὴλ Σεβῆρος, πρὸς ὃν γράψας τῇ Μαρτίῳ 1604 ἀνεκρίνου, ὅτι ἐπιμόνος ζητήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ραφαὴλ καὶ ὅτι εὐρίσκειτο τότε ἐν ΚΠόλει ἐργαζόμενος ὑπὲρ τοῦ ἀπαιδεύτου Γένους¹. Διέμενεν ἐν ΚΠόλει ἐπὶ πενταετιάν συνεχῶς κηρύττων τὰ δόγματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἄχρις οὗ παρέσι ος καὶ αὐτὸν τὸν Πατριάρχην Ραφαὴλ εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ παπικοῦ πρωτείου. Ἀπελθὼν τῆς ΚΠόλεως, συνεπέα ἐμφάνισεως ἐν αὐτῇ λοιμικῆς νόσου, ἵνα μετοβῇ εἰς Ρώμην καὶ ἐκθέσῃ εἰς τὸν Πάπαν τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς προόδους αὐτοῦ, ἀπέθανε προώρως ἐν Νάξῳ, διατάξας ἵνα ἐκ τῶν χρημάτων αὐτοῦ ἰδρυθῇ μικρὸν Μοναστήριον, μετὰ παρεκκλησίου, ἐν ᾧ θὰ ἠδύνατο νὰ λειτουργῶσι λατῖνοι κληρικοί. Μέχρι τοσούτου βαθμοῦ ἐξεφανίζοντο οἱ τρόφιμοι τῆς Σχολῆς τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ὑπὲρ τοῦ παπισμοῦ.

Ἄλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς λατινικῆς ἐπικρατήσεως. Διότι εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ΚΠόλεως μετὰ τὸν Νεόφυτον β'. τὸ δεύτερον πατριαρχεύσαντα (1677-1682) τῇ συνεργείᾳ τῶν Ἰησοῦιτῶν, καὶ τὸν Τιμόθεον β'. (1682-1690)², ἀνεβιβάσθη ὁ Κύριλλος Λούκαρις καὶ ἀνέλαβε τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγῶνα.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἱστορικὴ πορεία τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς τὴν τῆς Δύσεως Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 15' αἰῶνα. Τῇ 16 Ὀκτωβρίου 1616 ἀπεβίωσεν ἐν Ἐνετίᾳ καὶ ὁ τελευταῖος ἀντιπρόσωπος τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς Γαβριὴλ Σεβῆρος. Βεβαίως οὗτος ὑπελείπετο τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ τοῦ Μαξίμου Μαργουνίου, κατὰ τὴν παιδείαν. Ἄλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν γραμμάτων ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου πρὸς τὴν

1. Σ. Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Περὶ Φραγκισκοῦ τοῦ Κόκκου ἐπιστολή, Ἀθήνησι 1863, σ. 31. 32.

2. Ca r a y o n, Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle, Paris 1864 σ. 61-63 E. L e g r a n d, Bibliographie (XVIIe siècle) IV, 244.

ἐκείνων καὶ τοῦ Πατριάρχου ΚΠ. Ἱερεμίου β', μεγάλη καὶ πολυσήμαντος. Ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν τῇ Δύσει, ἕλληνας ὀρθοδόξου Ἱεράρχου ἐν μέσῳ τοῦ λατινικοῦ κύσμου ἀντιπροσωπεύοντος τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὑπῆρξεν ἐπωφελεστάτη ἐκ πάσης ἐπόψεως τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Ἑλληνικῷ Γένει. Βεβαίως ἡ παρουσία αὐτοῦ καὶ ἡ δράσις ἢ πολυμερῆς δὲν ἐξησφάλισαν τὰς ἐν τῇ Δύσει ἑλληνικὰς ὀρθοδόξους παροικίας κατὰ τῆς συντελεσθείσης ἤδη ἀφομοιώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, εἶδομεν δὲ αὐτὸν ἔτοιμον νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τινὰς λατινικὰς ἀξιώσεις καὶ ὑφιστάμενον τὰς φανεράς ἢ λανθάνουσας ἐπιδράσεις τῆς λατινικῆς θεολογίας. Ἄλλ' ὁ ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν αὐτοῦ διατελέσας ἐν τῇ Παροικίᾳ τῆς Ἑνετίας Ἑλληνισμός, συγκρατηθεὶς ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ ἀποκρούσας πᾶσαν ἐπιβουλὴν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους μεγάλην ἐξεπλήρωσε ἀποστολήν, παρασκευάσας τὴν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ 15' καὶ κατὰ τὸν 17' αἰῶνα συντελεσθεῖσαν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἧς κέντρον ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ἑνεσίᾳ Ἑλληνικὴ Κοινότης.

Τὸν Σεβῆρον διέκρινεν ἀγνός καὶ φιλογενὴς ζήλος, καίτοι ὁ ἥρεμος αὐτοῦ χαρακτὴρ ἀνεχάιτιζεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ἀντιπαρρησιᾶς. Τοῦτου ἕνεκα δὲν κατήλθεν εἰς τὴν παλαίστραν τῆς κινδυνωδεστερας ἐνεργοῦ δράσεως, οὐδ' ἐδέχθη τὸν προταθέντα αὐτῷ Οἰκουμενικὸν Θρόνον. Ἐν τούτῳ διεκρίνετο οὐ μόνον τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου, προσομοιάζον μᾶλλον πρὸς τὸν Μάξιμον Μαργουίνον.

Οἱ τέσσαρες δὲ οὗτοι Ἱεράρχαι, ὁ Ἱερεμίας, ὁ Πηγᾶς, ὁ Μαργουίνος καὶ ὁ Σεβῆρος ἀντιπροσωπεύουσιν, ἐν τοῖς μάλιστα, τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους σχέσεσιν αὐτῆς κατὰ τὸν 15' αἰῶνα, εἰς αὐτοὺς δὲ, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὀφείλεται ὅ,τι καλὸν ἐγένετο ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ ἐφεξῆς 15' αἰὼν ὑπῆρξεν αἰὼν τοῦ Λουκάρεως, πληρούμενος ὄλος, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὑπὸ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, καίτοι ἐν τέλει δραστηριώτατα καὶ ἐπωφελεστάτα ἐτεργάσθη ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος (1669—1707), ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Θεὸς ἠδδόκησεν ἵνα ἐν ἐκάστη κρίσει ἐποχῇ τῆς Ἐκκλησίας ἀναφαίνωνται οἱ κατάλληλοι καὶ δόκιμοι προασπισταὶ αὐτῆς.

ΜΙΑ ΣΕΛΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΩ ΧΡΟΝΩΝ

Ἡ μετὰ τῆς Δύσεως ἐπικοινωνία τῶν ἡμετέρων ἐξ Ἀνατολῆς πάντοτε ἀναφερομένη ἐν τοῖς δέλοις τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, συγχρότερα ἀπέδη ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων]πόλεως χρόνοις, ὅτε οἱ λογιώτεροι καὶ σοφώτεροι τῶν ἡμετέρων, φεύγοντες τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, ἄσυλον εὕρισκον ἐν ταῖς δυτικαῖς χώραις, μεταγίζοντες ἐκεῖ τὸν πατρῶον θησαυρὸν τῆς σοφίας καὶ χρησιμεύοντες ὡς ὁ κυριώτερος παράγων τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Δύσει. Πολλοὶ ὡσαύτως καὶ πρὸ τῆς μεγάλης ἐν τῇ Δύσει μεταρρυθμίσεως καὶ μετ' αὐτὴν ἰδίᾳ, μετέβαινον ἐκεῖ, τὸ μὲν ἵνα καταταχθῶσιν εἰς τὰ διάφορα πανεπιστήμια καὶ τὰς ἀκαδημίας, τὸ δὲ ἵνα μελετήσωσι τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῶν δυτικῶν καὶ ἄλλοι ἵνα ἐξαιτήσωσιν τὴν ὕλικὴν αὐτῶν καὶ μάλιστα τῶν διαμαρτυρομένων ὑποστήριξιν διὰ τὰς πολλὰς καὶ συχνὰς πανολεθρίας, τὰς προξενουμένας ἐκάστοτε παρὰ τῶν Τούρκων τοῖς ἡμετέροις. Ὅτι βεβαίως μεταξὺ τῶν τελευταίων ὑπῆρξαν δυστυχῶς καὶ τινες ἀπατεῶνές καὶ ἀγύρται, ἐκμεταλλευόμενοι τὰ φιλόπνευστα τῶν δυτικῶν αἰσθήματα καὶ μάλιστα τῶν Γερμανῶν, τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν, ἔχομεν δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χαίνεκκίου¹, ὅστις ἐν τῇ πεπαλαιωμένῳ μὲν, ἀλλ' ἐτι χρησίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπ' τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοθεν ἔχομεν γνῶσιν περὶ τοιούτων προσώπων, ὡς π.χ. περὶ τινος Ἀθανασίου Θωμαΐδου, περὶ οὗ ἐν τοῖς κατόπιν γενήσεται² λόγος, ὡς καὶ περὶ τινος Ἐμμανουὴλ Πωγωνάτου, ὅστις κατὰ τὸν Ἀθ. Κεραμέα Παπαδόπουλον² ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν, Μητροπολίτης, Ἀρ-

1. Heineccius, Abbildungen d. alten u. neuen griechischen Kirche, Leipzig 1711, Α' σελ. 226.

2. Διάφορα ἑλλην. Γράμματα ἐν Ἑστραπ. 1907, προλεγ. 12 καὶ 22.

χιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Παῖσιος Ἐμμανουήλ Πωγωνάτος, φέρων γράμμα τοῦ πατριάρχου Κων]πόλεως Παῖσιου τῆ 1731, μετὰ τῶν υπογραφῶν ἑξ' ἀρχιερέων καὶ τοῦ μεγ. Ῥεφερενδαρίου Γεωργίου τοῦ Σπανδωνῆ, συνιστάτο τοῖς ἐν Εὐρώπῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν παμπόλλων Χριστιανῶν, τῶν αἰχμαλωτισθέντων κατὰ τὴν φθάσασαν πρὸ χρόνων ἀνάλωσιν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ ἐκδότης τοῦ γράμματος τούτου Ἄθαν. Κεραμεὺς ὁρμώμενος ἐκ τῆς πατριαρχικῆς σφραγίδος, τῆς φεροῦσης τὸν δακτύλιον τῶν ἀλκιῶν, σύμβολον παπικόν, ὑποτίθησιν ὅτι τοῦτο εἶναι πλάσμα ἀγύρτου τινός, ὃν ταυτίζει πρὸς τὸν Μιτυληναῖον τυχοδιώκτην Σεραφεῖμ, ὅστις ἐφήμιζεν ἑαυτὸν ἀπόγονον τοῦ Πωγωνάτου καὶ ὅστις συλληφθεὶς τῆ 1732 ἐν Πετροπόλει ἐφυλακίσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Σιδηρίαν ἀλλὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ Κεραμεῦς δὲν ἀπαδέχεται ὁ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος¹ θεωρῶν ὡς γνήσιον τὸ γράμμα τοῦ Παῖσιου καὶ τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Παῖσιον κανονικὸν Μητροπολίτην, ἀλλὰ καὶ ὁ Κεραμεὺς ἐν δευτέρῳ πραγματεία² ἀσύστατα θεωρεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ Λεοντοπόλεως λεγόμενα³.

Ἀπέναντι τῶν ὀλίγων τούτων ἀγυρτῶν καὶ ἀπατεῶνων, τῶν περιερχομένων ἀνὰ τὰς δυτικὰς χώρας πρὸς ἐκμετάλλευσιν καὶ πλήρωσιν σκοτεινῶν σκοπῶν, ὑπάρχει πληθὺς ὀλη ἐντίμων καὶ σεβαστῶν προσώπων, ἅτινα πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἢ δι' ἄλλας ἀφορμὰς ἀξιεπαίνους ἐρχόμενα εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς διαφόρους ἐπισήμους ἄρχοντας, καθηγητὰς κ.λ. παρῆχον αὐτοῖς διαφόρους πληροφορίας περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ἐπισπῶντες οὕτω τὸν ἔπαινον αὐτῶν καὶ τὴν ἀληθῆ τῶν ἡμετέρων ἐκτίμησιν. Πόσοι καὶ ποῖοι ἀκριβῶς ἦσαν οἱ τοιοῦτοι δύσκολον νὰ ὀρίσῃ τις,

1. Φαρ. Ἀλεξάνδρ. Τόμος Γ'. σελίς 327.

2. Φαρ. Ἀλεξάνδρ. Δ'. 315

3. Περὶ τοῦ Σεραφεῖμ τούτου, ὅστις ἐτιτολοφεῖτο **Στέφανος Σεραφεῖμ Πωγωνάτος**, ἐξάρχος κληρονομικός τῶν Κυκλάδων καὶ Σποράδων νήσων, ἀποκαγκελλάριος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ καὶ ὅστις κατὰ τὰς ἐν Ρωσσίᾳ ἀνακρίσεις **Θεοφάνους τοῦ Προκοβιίου** ἠν δῆθεν ἐκ τῶν πληρεξούσιων τοῦ Ἑλλην. ἔθνους πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν καὶ προστασίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, δρα πλατύτερον Κ. Παλαιολόγου ἐν Παρνασσῶ Τόμ. Δ'. σελ. 28—51.

ἡμεῖς ἐν τοῖς διαφόροις ἡμῶν μελέταις, εὐρόντες πληροφορίας τινὰς ἐγκαταπαρμένους περὶ τειούτων προσώπων, ἀναγράφομεν αὐτὰς ἐνταῦθα, ἵνα χρησιμεύσωσι τοῖς ἐπαύουσι πρὸς ἀκριβεστέραν αὐτῶν ἔρευναν. Οὕτως ὁ μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης τῶν χρονικῶν Φιλίπου τοῦ Κυπρίου Ἐρρικός Ἰλάριος ἀναγράφει ἐν σελ. 486 Ἀναστάσιον τινὰ Κομνηνόν, ἡγούμενον τῆς Μονῆς Σινᾶ, ὅστις τῷ 1649 φέρων ἐπιστολὴν τοῦ κατὰ προηγούμενον αἰῶνα ἀκμάσαντος ἡγουμένου τῆς Μονῆς Εὐγενίου ἐνεχείρισε τῷ αὐτοκράτορι Μαξιμιλιανῷ τῷ Α'. Ἐπίσης ἀναφέρει καὶ Ἀθανάσιον τὸν Κρεμώναν ἐκ Κολωνίας τῆς Μακεδονίας, ἀρχιμανδρίτην τῆς Μονῆς Ἰθέρων, ὅστις τῷ 1673 φέρων ἐπιστολὴν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δ' τοῦ Μουσελίμη, ἐγνωρίσθη ἐν Λειψία τῆς Σαξωνίας μετὰ τοῦ διασήμεου καθηγητοῦ Ὁλεαρίου (ἐν σελ. 495). Ὁ αὐτὸς Ἰλάριος ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἀναφέρει καὶ ἄλλους, ὡς Γιώσασφ τὸν Δογοθέτην, πελοποννήσιον μόναχόν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅστις τῷ 1666 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρνόλδου ἐπεσκέφθη διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη καὶ ἦν ἀνὴρ ὑπὸ πολλῶν ἀρετῶν κοσμούμενος· ὁμοίως Ἱερεμίαν τινά, ἱερέα ἐκ Μ. Ἀσίας ὅστις τῷ 1669 ἦλθεν εἰς Λειψίαν καὶ ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Ὁλεαρίου, πρὸς ὃν τῷ 1670 ἔγραψεν ἐκ Βιέννης λαμπρὰν ἐπιστολὴν, περιέχουσαν διαφόρους πληροφορίας· ὁ Ἱερεμίας οὗτος ὑπογράφεται διδάσκαλος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησιολογίας· τέλος δ' Ἰλάριος ἀναφέρει Δανιὴλ τὸν Κάστρινσιον, ὅστις τῷ 1670, ἔχων ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου, ἐπεσκέφθη τὴν Μ. Βρετανίαν καὶ Γερμανίαν πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν ὑπὲρ τῆς μονῆς τῶν Ἰθέρων· καὶ ὁ Δανιὴλ οὗτος συνήψε σχέσεις πρὸς τὸν Ὁλεάριον, ὅστις καλεῖ αὐτὸν ἱερομόναχον καὶ Οἰκονόμον τῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιολογίας ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ, ἅμα δὲ σεβαστὸν καὶ λογιώτατον, εἰδότα ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς τὴν Τουρκικὴν, Ἰταλικὴν, Λατινικὴν καὶ Γερμανικὴν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος², ἀφηγεῖται δι' εἰς Χάλλην τῆς Σαξωνίας μετέδῃ καὶ ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ δ' Γ' (1702-1707) μετὰ τοῦ Ἀδριανουπόλεως Ἀ-

1. Λειψία καὶ Φραγκούρη 1687.

2. Παρὰ Ζαβίρα Ν. Ἑλλάς σελ. 172.

θανασίου († 1739), άγνωστον όμως διά τί. Εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας μετέβη τῷ 1772 καί ὁ Σιναίου Κύριλλος ὁ Α΄, θεῖος τοῦ ἀπὸ Σιναίου Κωνσταντινοῦ, ὅστις δι' ἀναφορᾶς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, δυνάμει Χρυσοβούλλου τῆς Ἰσαβέλλης ἐζήτηε ἐλέη ἀπὸ 80 ἐτῶν μὴ χορηγηθέντα τῇ μονῇ συμποσούμενα δὲ εἰς 60,000 γρσ. οὐδὲν όμως κατώρθωσε, τῆς δωρεᾶς θεωρηθείσης ὡς ἐν παραγραφῇ 1.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν εἰς Εὐρώπην ἀπιόντων γινώσκομεν καὶ τοὺς ἐξῆς :

Τὸν Θεοφάεδος Ἀρσένιον, Θεοκλήτην τὸν Πολυειδίην, καὶ Ἀθανάσιον τὸν Δωρόσταμον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου μαρθάνομεν ἐκ τῆς Ἱστορίας ὅτι τῷ 1712 συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Γενναδίου κατ' ἐντολὴν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σαμουήλ τοῦ Καππασούλα μετέβη εἰς Λονδίνον πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπερτοῦ πάσχοντος θρόνου καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἄνναν Στοῦαρτ, ἀκολούθως δὲ ἐχορησίμειυσεν εἰς τὰς μετὰ τῶν ἀνωμότων σχέσεις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὡς γινώσκομεν². Περὶ δὲ τοῦ Θεοκλήτου τοῦ Πολυειδοῦς γινώσκομεν ὅτι κατήγετο ἐκ γονέων πλουσίων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅτι ἦτο ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Πολυανῆς καὶ μέγας Ἐκκλησιάρχης τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ὅτι ἐπισκεφθεὶς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη καὶ ἰδίως τῆς Γερμανίας ἐξέδωκε τῷ 1736 λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ τὴν ἱεράν σάλπιγγα τῆς πίστεως (Iuba sacra fidei). Ὁ Ἐλσσανερὸς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ³ σελ. 345 περὶ τοῦ Θεοκλήτου τούτου Πολυειδοῦς ἢ Πολυειδου, ἀναφέρει ὅτι ἐγίνωσκε καλῶς τὴν ἰταλικὴν καὶ λατινικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὅτι τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἔγραψε διὰ ξένης χειρὸς, ἣν δ' ἐλαφρὸς καὶ φαντασιώδης φαίνεται ὅτι ἐπιστρέψας ἐξ Εὐρώπης τῷ 1736, μετέβη καὶ πάλιν τῷ 1743, διότι εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ πῆξις τοῦ ἐν Λειψιά Ἑλληνικοῦ παρεκκλησίου⁴. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Πολυειδοῦς οὐ μόνον δ

1. Π. Γρηγοριάδου, ἡ Ἱερά Μονὴ Σινᾶ καὶ Η, Ἀλεξανδρίδου ἐν Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ ΚΘ' σελ. 14. 37. 69.

2. Δημ. Πασχάλη Ματθ. ὁ Ἀλεξ. Ἀθήναι 1901 σελ. 46. Σπυριδ. Λάμπρου Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἑθνικ. Ἐταιρ. Γ' 566, Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Σαμουήλ ὁ Καπασούλης σελ. 10 καὶ Ν. Σιών Β' τεύχος 6, 897.

3. Beschreibnng d. neu. griechischen Christen, Berlin 1737

4. Ἄνδρ. Δημητρακοπούλου Πρόσθ. καὶ Διορθ. 82.—Γεδ. Πατρ. Πίνακ. 638 καὶ Ζαβίρα Ἑλλ. Θέατρ. 320.

Ἐλσσερος (ἐν. ἀν. σελ. 345) ἐκφράζεται μετ' ἀμφιβολίας καὶ δισταγμοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτὸν ἀποκαλῶν τὸν Ἀθανάσιον Δωρόσταμον σεβαστὸν καὶ εὐθὺν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ καταδικαστικῇ ἐγγράφῃ τοῦ Ἀθανασίου Θωμαΐδου, ὡς ἀκολούθως ὀφόμεθα, δὲν γίνεται εὐφημος αὐτοῦ μνεΐα. Τέλος περὶ τοῦ Ἀρχιμανδρ. Ἀθανασίου Δωροστόμου γινώσκομεν ὅτι οὗτος ἐκ Πατρῶν καταγόμενος ἤδη μὲν τῇ 1720 ὑπὸ Ἰερεμίου τοῦ Γ' ἀπεστάλη εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένου χώρας πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν ὑπὲρ ἀνακαινίσεως τῶν πυρποληθέντων Πατριαρχείων, τῇ δὲ 1734 καὶ δεύτερον ἐπὶ Παΐσιου τοῦ Γ' μετέδη εἰς Εὐρώπην πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως αἰχμαλώτων, περιηγηθεὶς δὲ πρὸς τοῦτο τὴν Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Σουηδίαν καὶ Γερμανίαν, ἐγνωρίσθη ἐν Βερολίνῳ μετὰ τοῦ Ἰακώβου Ἐλσσενόρου, ὅστις λαθῶν παρ' αὐτοῦ διαφόρους πληροφορίας περὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τῇ 1737 ἐν Βερολίνῳ περιγραφὴν τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων Χριστιανῶν¹.

Ὁ Δωρόσταμος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ μετάβασιν εἰς Εὐρώπην ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ γράμμα πατριαρχικόν, τὸ ὁποῖον ἐκδίδωσιν ὁ Ἐλσσερος ἐλληνιστί (σελ. 1—28). Τὸ γράμμα τοῦτο ἀποτεϊνόμενον «πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Οἴκου μένῃ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λατρεύουσι, γαληνοτάτοις λετόροις, περιφανεστάτοις δουξί, δεσπόταις, ἡγεμόσι, δυνάσταις καὶ θεοσεβεστάτοις καὶ παναιδεσιμωτάτοις ἀρχιεπισκόποις καὶ ἐπισκόποις ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πατριάρχου Παΐσιου τοῦ Γ', ἀλλ' ὁ Παΐσιος δὲν ἦτα Γ' ἀλλὰ Β', ἔπειτα δὲ τὸ ἀναγραφόμενον ὡς ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐπιστολῆς 1734, ἀπαιτεῖ πατριάρχην Σεραφεῖμ τὸν Α' ἢ Νεόφυτον τὸν Σ' Ἐκτὸς τούτου ὅλως ἀσύνηθες παρ' ἡμῖν ὁ πατριάρχης νὰ ὀνομάξῃ τὸν ἀρχιμανδρίτην ἀγαπητὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, ἐπίσης ἀηθες ὁ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Οἴκου μενικοῦ θρόνου νὰ προσαγορεύηται ἅμα: καὶ τοῦ ἀγίου ὄρους τοῦ ἐν Ἀθῶν καὶ πάσης Χερσονοῦς, ὅπερ τελευταῖον ὁ Ἐλσσερος ἐπεξηγεῖ διὰ τοῦ Ταρταρίας, πιθανῶς τῆς ἀρχικῆς λέξεως οὔσης Χερσονήσου ξενικᾶ

1. Heischreibaug der neugrichischen Christen, Berlin 1737.

δ' ὅλως καὶ τὰ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς φερόμενα: 'Εδδόθη ἐν Ῥώμῃ, ἐν τῷ ἀγίῳ Γεωργίῳ, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ψφλδ', α'. Ἰνδίκτου Βίσεκτος ἐν μηνὶ Μαΐῳ α' Ἰνδικτιῶνος β', ἀλλὰ καὶ τὸ ὕφος καὶ ἡ λέξις τοῦ γράμματος διάφορα τῆς παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει. Ταῦτα πάντα παρέχουσιν ἀναμφιβόλως τῇ ἀναγνώστῃ ἀφορμὰς καὶ ἐνδείξεις περὶ τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ τοῦ φέροντος Ἀθανασίου Δωροστάμου, ὡς ἀπατεῶνος, πλαστογράφου καὶ τυχοδιώκτου, ὑπόνοιαι δὲ περὶ τούτου ἐγεννήθησαν καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Δωροστάμου ἐκ Βερολίνου.

Ὡς διηγείται αὐτὸς δ' Ἐλσενερος πολλαὶ πολλαχόθεν ἐγένοντο αὐτῷ παρατηρήσεις, ἐκφράζουσαι τὴν ὑπόνοιαν περὶ τοῦ τυχοδιωκτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Δωροστάμου, πρὸς ἐπίρρωσιν δὲ τῶν ὑπονοιῶν τούτων διεδόθη διὰ τῶν ἐφημερίδων ἡ καταδίκη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ὀρθοδόξου τινὸς ἀρχιμανδρίτου ἐκ Χερτσόγενβους τῆς Ὀλλανδίας τῇ 4 Σεπτεμβρ. 1736, ὃν πολλοὶ ἐταύτιζον πρὸς τὸν ἡμέτερον Δωρόσταμον. Τὰ περὶ τῆς καταδίκης ταύτης μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἰδίου Ἐλσενέρου, ἐκδόντος τὸ ἔγγραφον αὐτῆς ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἔργου αὐτοῦ (!) κατ' αὐτὸ δὲ Παῦλος καὶ ἀκολούθως Ἀθανάσιος Ἱερομόναχος Ὁωμαΐδης ἐκ Ῥαγούτης, ἀληθῶς τῷ 1728 ἀπεστάλη ἐξ Ἱεροσολύμων, παρέλαβε δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου τῷ 1728 καὶ 1729 ἔγγραφα ἐλληνιστῖ τὰ πρωτότυπα τῶν ἐγγράφων τούτων κρατήσας ἐν Ἀδρούστη Θεόκλητος δὲ Πολυεῖδης ἔδωκεν αὐτῷ μετάφρασιν αὐτῶν λατινικὴν καὶ γερμανικὴν, γενομένην ὑπὸ τὸν νοτάριον Ἀλδρέχτου Στάϊνχαϊσσερ, παραπεποιημένην πως, διότι ἀντὶ τῆς αἰτήσεως περὶ συλλογῆς ἐράνων ἕνεκα φόρων, προσετέθη ὑπὲρ αὐτῶν 8,800 πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ δὲ Ὁωμαΐδης μετεχειρίσθη καὶ συστατικὸν τὸ γράμμα ἔθηκεν τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ ΙΒ' ἐκδεδομένον ὑπὸ τῆς Προπαγάνδας τῇ 20 Ἀπριλ. 1781 καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Ὁττοβάνη, ὡς καὶ μετάφρασιν τοῦ γράμματος γερμανικὴν, ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τοῦ ἰδίου καρδινάλιου αἱ ὑπογραφαὶ ὅμως ἀμφοτέρων ἦσαν διάφοραι: ἐκτὸς τούτων

ἔφερε μεθ' ἐκείτου ὡς δικατῆριον ἔγγραφον γερμανιστί, δι' οὗ ἐξηπάτησε καὶ τὸν πρεσβευτὴν κόμητα Οὐλεφελτ (Uhlfelde) Μετὰ τῶν γραμμῶν τούτων ὁ Θωμαΐδης περιήγηθεις τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν μεσόγειον Εὐρώπην συνέλεξε χρῆμα πολὺ, οὐδὲν ὅμως ἐκ τούτου ἀπέστειλεν εἰς τὸν πρὸς ὄν ἕρον, μέρος μόνον δούς Θεοκλήτῳ Πολυεῖδῃ καὶ τινι Παῦσίῳ ἐν Ἀγγλίᾳ, αὐτὸς δὲ ἐδαπάνησεν τὸ λοιπὸν ζῶν ἐν σπατάλῃ καὶ ἀκολασίᾳ, ἐνδυσόμενος λαμπρὰ ἔχων δύο ἵππους καὶ ὑπηρέτην, ὅτε συλληφθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φρεΐζων ἀπεδιώχθη τῇ 1735 ἀλλὰ κατόπιν συλληφθεὶς ἐν Χερτσόγενβουρτῆς Ὀλλανδίας κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἂν οὐχὶ ὡς δημιουργὸς καὶ ἐφευρέτης τῶν ἔγγραφων, ἀλλ' ὡς συνένοχος ἐν τῇ πλαστογραφίᾳ καὶ παραποιήσει αὐτῶν, ὡς ἐξαπατήσας δι' αὐτῶν πρόσωπα ὑψηλὰ καὶ ταπεινά, ὡς καταχρασθεὶς τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων καὶ δὴ ὑπὸ τὴν πρόφασιν σκοποῦ εὐτεδοῦς καὶ ὡς κατασωτεύσας τὸ συλληχθὲν χρῆμα εἰς βίαν ἡδοναθῆ καὶ αἰσχρόν.

Καίτοι ἡ καταδικη αὕτη τοῦ Ἀθανασίου Θωμαΐδη ὑπὸ τοῦ ἐν Ὀλλανδίᾳ δικαστηρίου ἐπέχεε φῶς ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Δωροστάμου καὶ διέλυε πανηγυρικῶς τὰς κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας ὡς ἀπατεῶνος καὶ τυχοδιώκτου καὶ ὡς ταυτιζομένου πρὸς τὸν Θωμαΐδην, οὐδὲν ἦτον ὁ Ἐλσσενερος πλήρη βεβαιότητα ἐπιδιώκων περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ Δωροστάμου ἔγραψεν εἰς Κων]πολιν καὶ ἐλαβεν ἐπισήμους πληροφορίας ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ὑπουργοῦ κόμητος Ποδεθίλ' κατὰ τὰς πληροφορίας ταύτας ὁ τὸ πρῶτον ἀποσταλεὶς εἰς Εὐρώπην Δωροστάμος ἦν ἀνὴρ ἀξιότιμος καὶ σεβαστός, ὅτι ἀληθῶς ἐστάλη διὰ τὸν σκοπὸν ἐκείνον καὶ ὅτι αὐτὸς ἀνέλαθε καὶ ἕτερον ταξείδιον ἐφοδιασθεὶς διὰ πιστοποιητικῶν τῆς ἐν Κων]πόλει Ἀγγλικῆς Ὀλλανδικῆς πρεσβείας ἀληθῶς δὲ τῇ 1741 ὁ Δωροστάμος ἐνεφανίσθη τὸ δεύτερον ἐν Βερολίνῳ φέρων ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου ἀπὸ 1 Νοεμβρ. 1739 καὶ πιστοποιητικὰ τῶν ἐν Κων]πόλει πρέσβων τῆς Ἀγγλίας Φαφκένερ ἀπὸ 27 Σεπτεμβρ. 1739 καὶ τῆς Ὀλλανδίας Καλκόεν ἀπὸ 2 Δεκεμβρ. 1739, ὡς καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις πρέσβους τῆς Ῥωσσίας πρίγκηπος Καντεμίρη ἀπὸ 1 Νοεμβρ. 1740. Ὁ Ἐλσσενερος περὶ τῆς δευτέρας ταύτης μεταβάσεως τοῦ Δωροστάμου εἰς Βερολίνον δηγεῖται ὅτι

οὗτος ἐνεφανίσθη καὶ πρὸ τῆς Βασιλομήτορος, ἣτις ἐδοθήθησεν αὐτὸν βασιλικῶς, ὅτι διὰ Κενγισβέργης ἀνεχώρησεν εἰς Ρωσσίαν καὶ ὅτι τῇ 12 Αὐγούστου 1743 ἔγραψεν αὐτῷ ἐπιστολήν, συναποστείλας καὶ κατάλογον τῶν πατριαρχῶν Κων]πόλεως τοῦ 18 αἰῶνος, ἀτελῆ ὁμῶς καὶ ἑλλιπῆ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ (!).

Ἐν τοῖς περὶ Ἀθανασίου τοῦ Δωροστάμου γράψασιν ἀναφέρεται καὶ ἡμέτερος Π. Ζερλέντης ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας τόμ. 7, τεύχος 28 σελ. 480 καὶ Ἱστορικαῖς ἐρευναις τομ. Α' σελ. 178. Ὁ κ. Ζερλέντης ἀποκρούων τὴν γνώμην τοῦ Α. Κεραμεῦς περὶ ταυτότητος τοῦ Παλαίων Πατρῶν Παΐσιου πρὸς τὸν Σεραφεῖμ Πωγωνάτον, ἀποδέχεται ὅτι ὁ Παΐσιος ἦν ἀληθῶς μητροπολίτης Π. Πατρῶν, ὅτι πλαστὸν εἶναι τὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Παΐσιου τοῦ 1731, δι' οὗ συνιστάτο τοῖς Ἑσπερίοις ὁ Π. Πατρῶν, ὡς παραδέχεται καὶ ὁ Κεραμεὺς ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ γράμμα τοῦ 1731 ἐδημοσιεῦθη ἤδη τῷ 1737 ὑπὸ τοῦ Ἐλσνέρου φέρον ὁμῶς χρονολογίαν τοῦ 1734, ὅτε πατριάρχης τῆς Κων]πόλεως δὲν ἦτο ὁ Παΐσιος, ἀλλ' ὁ Σεραφεῖμ, συνιστάτο δὲ πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ οὐχὶ πλέον ὁ Π. Πατρῶν Παΐσιος, ἀλλ' ὁ Ἀρχιμανδρ. Ἀθανάσιος Δωροστάμος καὶ ὅτι ἐκ τούτων ὑπεμφαίνεται ὅτι ὁ Δωροστάμος ἦν ἐκ τῶν ἀκολούθων τοῦ Π. Πατρῶν Παΐσιου, ὅστις κατασκευάσας μετ' αὐτοῦ τὸ πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ Παΐσιου, ἀπεχωρίσθη αὐτοῦ καὶ τραπείζης πρὸς βορρᾶν μετήλθε διὰ τοῦ αὐτοῦ συστατικοῦ γράμματος τὴν τέχνην τοῦ ἀλήτου, πλαστογράφου καὶ ἀπαταιῶνος διδασκάλου αὐτοῦ Παΐσιου, γνωρισθεῖς δὲ μετὰ τοῦ γερμανοῦ Ἐλσνέρου, ἐδίδαξεν αὐτὸν

1. Ἴδε Elssner's Fortsetzung κτλ. σελ. 41-53. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ὁ Δωροστάμος μετὰ Ἱερεμίαν τὸν Γ' ἀναγράφει τὸν Σεραφεῖμ, Νεόφυτον καὶ Παΐσιον, μετ' αὐτὸν δὲ τάσσει τὸν ἐκ Μήλου Παρθένιον, φονευθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Πατριαρχείου ἔξοδον αὐτοῦ, συγγέει ὁμῶς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν πατριαρχεῖαν τοῦ Νεοφύτου, τὴν δευτέραν πατριαρχεῖαν τοῦ Παΐσιου ἀνάγει εἰς τὴν 7 Σεπτεμβρ. 1740 καὶ οὐχὶ 7 δὲ Αὐγούστου, ὡς θέλει ὁ ἡμέτερος Γεδεών Πατριάρχ. Πίνακ. 635 καὶ Ἐλσνερ ἐν. ἀν. σελ. 76.

φεύδη περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα δι' αὐτῶν ἀνεγείρη αἰώνιον μνημεῖον τῆς αὐτοῦ ἀναιδείας καὶ κακοηθείας. Ὅτι θεαίως τὸ πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ 1734 τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐλσσνέρου ἐκδοθὲν τῇ 1737, πολλὰς παρέχει ἀφορμὰς καὶ ὑπονοίας πλαστότητος καὶ παραποιήσεως, τοῦτο παντί που τῇ ἀναγινώσκοντι αὐτὸ δῆλον, καὶ ἡμεῖς δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπεδηλώσαμεν τοῦτο, ὅτι ὅμως καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ κ. Ζερλέντη, πιθανὰ ἄλλως καὶ εὐφρεῖς, περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἀθανασίου Δωροστάμου δὲν φαίνονται στηριζόμεναι ἐπὶ πραγματικῶν καὶ οὐσιαστικῶν ἀποδείξεων καὶ τοῦτα φρονούμεν ἴσασται καὶ δὲν δύναται νὰ φιλονεικηθῇ καὶ μάλιστα ἀπέναντι τῶν δηλώσεων τοῦ ἱστορικοῦ Σρυκχίου (!), θεωροῦντες αὐτὸν τίμιον τὸν χαρακτῆρα, τοῦ Ἐλσσνέρου ἀποκαλοῦντος αὐτὸν σεβαστὸν καὶ εὐθύν, ἐπανιδόντος δ' αὐτὸν τὸ δεύτερον ἐπανελθόντα εἰς Γερμανίαν τῇ 1741, κατόπιν ἰδίως τῶν ὑπονοιῶν τῶν ἐναντίον αὐτοῦ διαδοθεισῶν συνεπεῖα τῆς καταδίκης τοῦ Ἀθανασ. Θωμαΐδου καὶ πρὸ πάντων ἀπέναντι τῶν ἐπισήμων πιστοποιητικῶν τῶν πρέσβειων τῆς Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας καὶ Ρωσσίας ταῦτα νομίζομεν δὲν ἐπιτρέπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ εὐθέως χαρακτήρος τοῦ Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Δωροστάμου, καίτοι τὰ περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος τοῦ ἐγχειρισθέντος ὑπ' αὐτοῦ τῇ Ἐλσσνέρου καλύπτονται ὑπὸ μυστηριώδους πέπλου, ἢ ἀποκάλυψις τοῦ ὁποῦ ἀποκεῖται τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδικοῖς.

† Ο ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΚΟΥ ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ